



Kantoren voor de markt Offices for the market

Wie met de auto door het land reist wordt steeds vaker verrast door kantoor- en bedrijfsgebouwen die net iets meer aandacht en verzorging laten zien dan lange tijd noodzakelijk werd gevonden. Blijkbaar valt er door de architect weer een bescheiden eer te behalen in deze sector.

De Hollandse stad zal nog lang omgeven blijven door een veld van monofunctionele bedrijfsbebouwing, een steeds verder uitdijende korst van bedrijfshallen, kantoren en parkeervelden. Al doet de snelweg zijn naam geen eer meer aan, toch blijft de combinatie van zichtbaarheid en het aangetakt zijn aan het autowegennet een onweerstaanbare aantrekkingskracht op bedrijven uitoefenen. De goedkope bouwgrond en bouwlogistiek stimuleren evenmin ruimtelijk complexere en compactere oplossingen. Zichtbaar, bereikbaar, betaalbaar en snel realiseerbaar.

Maar voor de expressie is het banaal modernisme niet langer de norm. Misschien waren het Ton Alberts en Max van Huut wel die met hun antroposofisch geïnspireerde baksteen-expressionisme een trend hebben gezet. Ging het bij hun bekendste werken nog om complete gebouwen (het hoofdkantoor van de NMB in de

Travelling through the Netherlands by road, one is surprised more and more often by offices and industrial buildings that have clearly had just a little more care and attention devoted to them than was long considered necessary. It would appear that architects can again earn some modest credit by designing for this sector.

The typical Dutch city will continue to be surrounded for a long time to come by a field of monofunctional industrial structures, an ever-expanding encrustation of factories, office blocks and parking lots. Although motorways are nowadays anything but the high speed routes they were once meant to be, the combination of visibility and attachment to the highway network continues to exert an irresistible attraction on industrial companies. Cheap building land and the logistics of building are moreover disincentives to more spatially complex and compact solutions. Visibility, reachability, economy and the possibility of rapid building matter more than anything else. For the expressive aspects, however, banal modernism is no longer the standard. Perhaps it was Ton Alberts and Max van Huut, with their anthroposofically-inspired brick expressionism, who were responsible for setting the new trend. Their best-known works were complete buildings (the head offices of NMB Bank in Bijlmermeer, Amsterdam, and Gasunie in Groningen), but now many a simple shed sports an apron of capriciously shaped brick masonry along the

Amsterdamse Bijlmermeer en de Gasunie van Groningen), inmiddels prijkt menig loods met grillig gevormd baksteenschort langs de vaderlandse snelwegen. Merkwaardig hoe een fenomeen als de 'decorated shed', begin jaren zeventig als zodanig herkend in het Amerikaanse stadslandschap door Robert Venturi, die daarmee als een veldbioloog een in het wild voorkomend bouwtype benoemde, hoe dit 'type' dus zo'n twintig jaar na zijn beschrijving in het Nederlandse land kon opduiken. Van uitzondering tot regel, want zoals er van sommige producten alleen de verpakkingen 'groot', 'super' en 'mega' verkrijgbaar zijn, zo lijkt in de bedrijfs- en kantoorbouw inmiddels de norm van 'sober en goedkoop' vervangen door een gezochte opvallendheid in de uiterlijke verschijning: scheef, golvend, fel gekleurd of helemaal aan de fantasie ontsproten.

Het scala aan mogelijkheden is dus flink uitgebreid de laatste jaren en de nieuwste trend, kantoorkolossen met kap en vaag classicistische gevelafwerking zoals die met name rond Amsterdam en Den Bosch momenteel verrijzen, is door de landelijke dagbladers al triomfantelijk gepresenteerd. Opvallend aan deze bouwwerken is niet alleen dat ze de nog altijd op modernistische conventies gestoelde visuele eenheid van bedrijvig Nederland doorbreken, maar ook dat door de bakstenen gevels er weer een permanentie uitgestraald wordt die zich niets lijkt aan te trekken van de economische afschrijvingstermijn van zo'n pand. Of die duurzaamheid inderdaad gerealiseerd wordt, moet afgewacht worden, maar baksteen laat zich



Kantoorgebouw / office building Meanderpark

Martinbaan, Nieuwegein

Architect: architectenbureau Jaco D. de Visser

Ontwerp / design: Jaco de Visser

Medewerker / project assistants: Hugo Keuker, Willem-Alex Jansen, Marco de Rover, Wim Bouwhuizen

Opdrachtgever / client: De Waal Beheer Utrecht
1998-2000

9.000 m² (kavel / plot)
22.000 m² (Meander) + 3200 m² (Lens) kantoren / offices
503 (onder Meander) + 175 (op dak) parkeerplaatsen
503 (below Meander) + 175 (rooftop) parking spaces

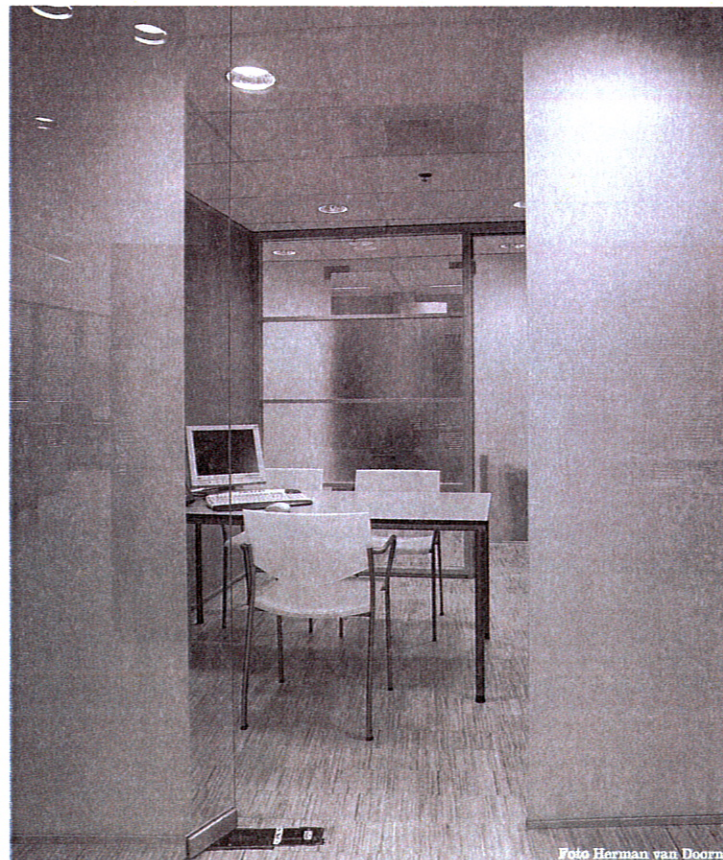
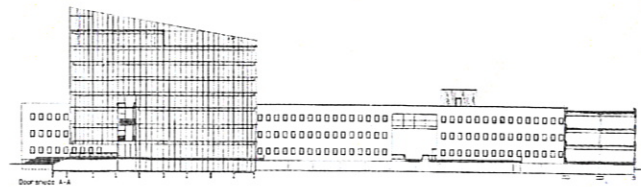


Foto Herman van Doorn

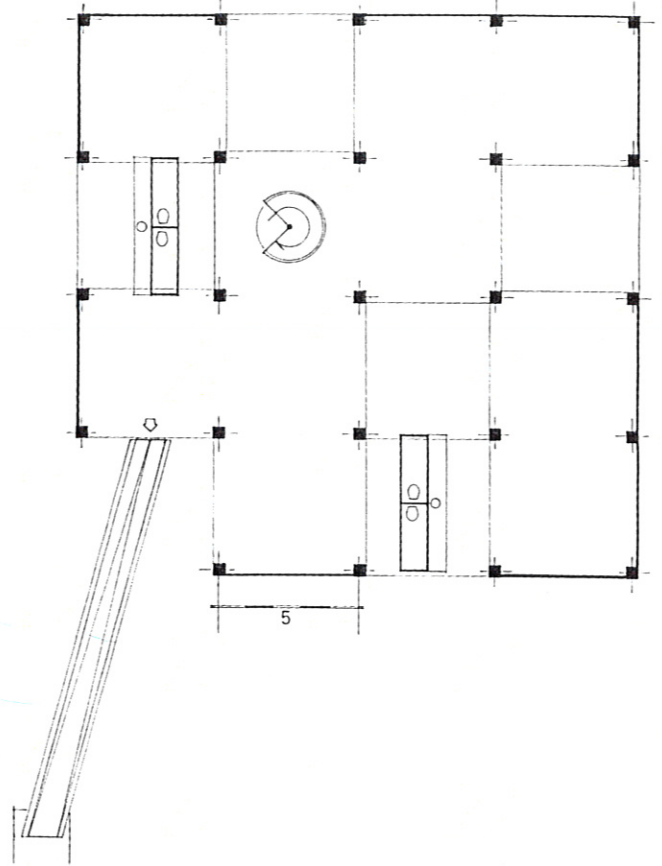
Doorsnede over de hof met de Lens. Section through the courtyard with the 'Lens'.



Plattegrond. Ground floor



Conceptschema van de plattegrond **concept of the structural layout**



Bedrijfsgebouw / company building Flex

Elektronicaweg 22, (Delftech Park) Delft

Architect: Art & Architecture

Ontwerp / design: Art Nieuwpoort

Opdrachtgever / client: Flex Development B.V.

(Jeroen Verbrugge, Ronald Lewerissa)

1998-2000

1.000 m² kantoor- en bedrijfsruimte.

1.000 m² office and commercial space.



These office buildings seem less driven

an het makelaarslatijn.



Foto: Piet Hoek

motorways of this country. The phenomenon of the 'decorated shed' was recognized as such in the American urban landscape by Robert Venturi – like a field biologist, he had identified a building type occurring in the wild – in the early seventies, but remarkably it took more than twenty years before this 'type' made its appearance in the Netherlands. It soon moved from being the exception to being the rule; just as some products are obtainable only in 'large', 'super' and 'jumbo' packaging, the predicate of 'sober and cheap' seems to have been replaced as a norm for industrial and office building by an artfully contrived conspicuousness. The forms may be skew, undulating, brightly coloured or other bizarre offshoots of the imagination. The range of possibilities has thus expanded considerably in recent years, and the latest trend, office skyscrapers with triangular roofs and vaguely classicist facade detailing, exemplified by those under construction on the outskirts of Amsterdam and 's-Hertogenbosch, is enjoying a triumphant reception in the national press. The remarkable thing about these buildings is not that they flout the visual unity of industrial Holland, still based as it is on prevalent modernist conventions, but the brickwork facade projects an air of permanence that is wholly unrelated to the economic life cycle of properties of this kind. It remains to be seen whether the implied durability will be realized in practice, but brick is certainly less easy to replace than panels of cutstone or of plastics. Will the 'facade lift' turn out to be a transitory phenomenon after all?

Nonetheless, some of the office buildings designed nowadays appear to be less driven by the property-developer's jargon of 'prestige architecture' and 'luxury materials'. At the same time they show much more respect for their occupants than their so-called 'luxury'

in elk geval minder makkelijk vervangen dan natuurstenen beplating of gevelpanelen. Zou het 'geveltje liften' dan toch een verschijnsel van voorbijgaande aard zijn?

Toch worden er af en toe kantoren opgetrokken die zich niet zoveel gelegen laten liggen aan het makelaarslatijn van 'representatieve uitstraling' en 'luxe materialen' en tegelijk veel meer respect voor de 'bewoners' opbrengen dan die zogenaamd 'luxe' soortgenoten.

Art Nieuwpoort tekende een kantoorpandje met productieruimte voor het productontwikkelingsbedrijf Flex. De opdrachtgever nam zijn toevlucht tot een kavel op het 'brainpark' bij de TU Delft, omdat in de binnenstad de benodigde vierkante meters niet snel genoeg gerealiseerd konden worden of veel te duur zouden worden. Zijn budget van minder dan 800 gulden per vierkante meter was dan ook laag. Zo laag, dat een bekend Delfts architectenbureau er de vingers, net als enkele andere genodigden, niet aan wenste te branden. Nieuwpoort zag er de sport wel van in en kwam met een golfplaten doos, waarin het plezierig werken is. Door enkele happen uit het volume te snijden komt het daglicht diep in het gebouw en ontstaan per verdieping verschillende plattegronden. De kantoorlandschappen op laag twee en drie worden door de insnijdingen gedifferentieerd in 'een tros plekken' zonder dat structuralistische systemen in stelling gebracht hoeven te worden. Het enige nadrukkelijker vormgegeven onderdeel is de gegalvaniseerde loopbrug naar de ingang op de eerste verdieping (de begane grond wordt grotendeels gebruikt door een gelieerd productiebedrijfje), een nogal retorisch element.

counterparts. Art Nieuwpoort drew a small office building with factory space for the product development company Flex. The client had resorted to a plot in the 'brain park' of Delft University of Technology because it would have taken far too long and cost far too much to obtain the necessary number of square metres in the city centre. The budget of less than 800 guilders per square metre was indeed a low one – so low that a well-known Delft architecture firm, like several other invitees, was unwilling to risk burning its fingers on this project. Nieuwpoort rose to the challenge and came up with a corrugated-sheeting box which is pleasant to work in. Chunks bitten out of the volume allow daylight to penetrate deep into the building and produce different ground plans on each floor. The open-plan offices on the second and third storeys are differentiated by the apertures into a 'bunch of places' without compelling the use of structuralist systems. The only more explicitly designed component is the galvanized footbridge leading to the entrance at first floor level (the ground floor is largely occupied by an allied manufacturing company) – a somewhat rhetorical feature. The choice of building materials is basic and lucid, and the joints are consistent. It has proved possible to preserve the liberating potential of simplicity (in a design not devoid of aesthetics) without making a show of visual poverty. As an autonomous box, this container is more successful in adapting to the strange landscape of highway embankments, tree-lined ditches and a site plan of industrial lots than most of the neighbouring companies, which generally do their hopeless best to enter into a relationship with the

awkward public space by means of an entrance and plinth.

In that respect, Jaco de Visser had much more material to work with. He was commissioned to build some 20,000 m² of office space and over 400 parking places on the Plettenburg industrial estate near Nieuwegein, for De Waal property developers. As far as the municipal council was concerned, this prominently placed site was to be a calling card for the whole industrial estate. De Visser conceived the 'Meander', a 400-metres long office in three storeys that would occupy the site like a writhing snake. It first presents itself to the arriving visitor as a closed fortified town, but on exploration of the outside the building proves to open up to the surrounding site on two sides in two substantial courtyards. This scheme of a complex structured around a number of courtyards is already familiar from Mecanoo's School of Economics and Management in Utrecht. But whereas that building had closed courtyards, each with its own facades and furnishings, here the courtyards derive their individuality from the logic of the snake: one side of it has a brick facade and the other is clad with wooden panels, so that there is automatically one 'timber' courtyard and one 'brick' one. The entire site (with a slightly deepened ground level) is used for parking, but it was also necessary to take advantage of the roof to arrive at a sufficient number of parking places. After all, parking capacity plays a major part in the marketability of this kind of office space to potential tenants. Two rapid car lifts take vehicles from the underground parking level to the roof. The continuous shape of the building makes it possible to divide it up among a number of tenants at practically any point along its length. The user's sense of identity is here not engendered by the building itself, as it would be for a

De materialisatie is basaal en helder, de aansluitingen consequent. Het lukt om het potentieel bevrijdende van eenvoud te behouden (niet gespeend van esthetiek overigens) zonder te koketteren met poverheid.

Als autonome doos voegt deze container zich ook nog eens veel vanzelfsprekender in het rare landschap van snelwegtaluds, slootkant met bomenrij en de maaiveldinrichting van het bedrijfsterrein dan de meeste naburige bedrijven, die veelal hun hopeloze best doen met entree en plint echt een relatie aan te gaan met de knullige openbare ruimte.

In dat opzicht had Jaco de Visser heel wat meer materiaal voorhanden. Hij kreeg als opgave om op het bedrijventerrein Plettenburg bij Nieuwegein voor projectontwikkelaar De Waal zo'n 20.000 m² kantooroppervlak en ruim 400 parkeerplaatsen te realiseren. Wat de gemeente betreft moest dit prominent gelegen terrein het visitekaartje van het bedrijventerrein gaan vormen. De Visser kwam met 'de Meander', een 400 meter lang kantoorgebouw van drie lagen dat als een kronkelende slang op het terrein is gelegd. Bij aankomst doet het zich voor als een gesloten vestingstadje, maar bij het rondgaan blijkt het gebouw zich naar twee kanten met forse binnenhoven te openen naar het omringende terrein. Deze opzet van het complex rond verschillende hoven kenden we al van onder meer de Hogeschool voor Economie en Management bij Utrecht van Mecanoo, maar waar daar de (gesloten) hoven ieder hun eigen gevels en inrichting kregen, ontstaan hier de verschillen door de logica van de slang: de ene kant kreeg een bakstenen gevel, de andere een van houten plaatmateriaal, zodat er vanzelf een 'houten' en een 'bakstenen' hof ontstonden. Hoewel het gehele (licht verdiepte) maaiveld als parkeerlaag is benut, moest toch ook het dak voor parkeren worden ingericht om aan voldoende parkeerplaatsen te komen. De parkeer capaciteit speelt bij de verhuurbaarheid van dit soort kantoren immers een prominente rol. Twee snelle autoliften leiden vanuit de parkeergarage naar het dak.

De continue vorm maakt een opdeling voor verschillende huurders op vrijwel ieder punt mogelijk. Het gevoel van identiteit voor de gebruiker wordt anders dan bij een verkaveling met villa's of blokken niet primair door het gebouw zelf, maar door de hoven gegenereerd. De entrees liggen ook aan de 'binnenzijden' van het gebouw, bereikbaar via een brug die dwars door de vleugels en hoven heen breekt. De flexibiliteit wordt verder verhoogd door het brede kantoor type te bouwen: 14,40 m in plaats van de gangbare 12,60 m. Voor een callcenter als Ingram Micro, die ongeveer eenderde van het complex heeft gehuurd, biedt die breedte veel meer indelingsvrijheid voor zijn sterk in omvang wisselende afdelingen. Maar ook voor andere huurders bleek dit aantrekkelijk. Want uiteindelijk besloot de gemeente Nieuwegein zelf tijdens de bouw het resterende deel te huren als tijdelijke behuizing voor het gemeentehuis, waarvan de nieuwbouw in het centrum naar ontwerp van Mecanoo pas over acht jaar

site plan of separate villas or blocks, but by the courtyards. The entrances are also located on the 'inside' of the building, and can be reached via a bridge that penetrates right through the wings and courtyards. The flexibility of the design is further increased by the use of the wide office metric (14.40 metres instead of the usual 12.60). This width offers a company like the call centre Ingram Micro, which has rented roughly one third of the complex, a much greater freedom of interior planning for departments of rapidly fluctuating size. But it has also proved attractive to other tenants. It was this that prompted the municipality of Nieuwegein itself to rent the rest of the building as temporary accommodation for its city hall staff, pending completion of the new town-centre City Hall designed by Mecanoo, which will not be ready for another eight years.

This unexpected utilization of the building dictated a few changes, the most striking of which was the addition of the 'lens'. The glass tower forms the administrative wing and contains the council chamber and wedding room. This unexpected 'gift' gave Jaco de Visser the opportunity to add a spectacular eyecatcher to his otherwise sober complex, complete with custom-built environmentally active facades. It unarguably makes the whole thing more photogenic, but it is not really essential. On the contrary, it detracts from what is more essential, the fact that the complex is substantially interwoven with the available 'landscape' without the usual fences and rear sides, and that public space is created. But above all the complex reveals a certain civilized character in the way the prosaic walls and windows are treated. The complex is built up from no more than two elements, and it uses these to achieve a convincing architectural effect. Massive though it is, the complex does not alienate the visitor. The bridge route that passes through the complex over the parking level even produces a scenic diversity that surprises. The view from the offices is not held captive by the courtyards but the occupant's gaze can escape to more distant perspectives. The basement and the roof are enlivened by the movements of vehicles. In this respect the complex betrays its serious attention to embedment and use. Architects rarely have the opportunity to show off their brilliance in commercial projects such as this. They cannot solve the spatial ordering problems or the absurdity of locations of this type, nor can they diminish the ambitions projected onto them. Yet 'giving the client what he wants' is far from all there is to it.

opgeleverd zal worden.

Dit onvoorziene gebruik leverde wel enige aanpassingen op, waarvan de opvallendste de toevoeging is van 'de lens'. De glazen toren vormt de bestuursvleugel met raadzaal en trouwzaal. Dit onvoorziene 'cadeautje' gaf Jaco de Visser de kans een spectaculaire blikvanger aan zijn sobere complex toe te voegen, compleet met zelf in elkaar geknutselde klimaatgevels. Dat maakt het geheel ongetwijfeld fotogenieker, maar wezenlijk is het niet. Het leidt zelfs af van wat wezenlijker is, namelijk dat het complex behoorlijk in het aanwezige 'landschap' is geveild, zonder de gebruikelijke hekken en achterkanten, en dat er openbare ruimte wordt gecreeërd. Maar bovenal vertoont het complex een zekere beschaving in de behandeling van de gegevenheden muur en venster. Het complex is uit niet meer dan die twee elementen opgetrokken en bereikt daarmee een overtuigend architectonisch effect. Hoe massaal ook, het complex vervreemdt de bezoeker niet. De brugroute dwars door het complex over de parkeerlaag heen levert zelfs een scenische afwisseling op die verrassend is. Vanuit de kantoren blijft de blik niet gevangen in de hoven, maar kan deze altijd 'ontsnappen' naar een verder gelegen perspectief. Het basement en het dak worden verlevendigd door de bewegingen van de auto. En zo verraadt het complex een serieuze aandacht voor inbedding en gebruik. Architecten kunnen in commerciële opgaven als deze zelden schitteren, ze kunnen de ruimtelijke orderingsproblemen niet oplossen en de absurditeit van dit soort locaties en de daarop geprojecteerde ambities niet opheffen, maar er valt beslist meer te doen dan 'de klant te geven waarom hij vraagt'.